

Prof.zw.dr hab. Andrzej Peplowski
Katedra Bezpieczeństwa Narodowego
Akademii Pomorskiej w Słupsku

Słupsk,dnia.....2013 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Małgorzaty Kaszyńskiej pt. Polityka kadrowa w Policji Państwowej Drugiej Rzeczypospolitej, napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab.prof AP Piotra Kołakowskiego, Słupsk 2013, ss.294

Przygotowanie recenzowanej rozprawy było trafne i w pełni uzasadnione. Wprawdzie problematyka związana z organizacją i funkcjonowaniem Policji Państwowej w okresie międzywojennym doczekała się już wielu wartościowych opracowań naukowych jednak dominują wśród nich prace dotyczące genezy, organizacji, wyszkolenia, współpracy z wojskowymi służbami specjalnymi. Natomiast sprawy związane z szeroko rozumianą polityką kadrową w policji były zazwyczaj podejmowane na marginesie zagadnień organizacyjnych lub szkoleniowych. Do wyjątków należą opracowania profesorów : Roberta Litwińskiego, Andrzeja Misiuka oraz dr hab. Bolesława Sprengla. W związku z tym doktorantka była zmuszona do podjęcia pogłębionych badań archiwalnych analizy aktów prawnych i instrukcji oraz prasy policyjnej. Z przedstawionej bibliografii wynika, iż badaniami objęła siedem archiwów krajowych, a mianowicie: Archiwum Akt Nowych oraz Archiwa Państwowe w Białymstoku, Bydgoszczy, Lublinie, Piotrkowie Trybunalskim, Poznaniu, Toruniu. O ile w przypadku poszczególnych archiwów doktorantka wykorzystała akta komend powiatowych to niezrozumiałe jest pominięcie w AAN zespołu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych zawierającego bogate materiały dotyczące Policji Państwowej a w odniesieniu do Archiwum Państwowego w Poznaniu nie uwzględnienie dokumentów dotyczących organizacji i funkcjonowania komend powiatowych. Innym mankamentem jest brak informacji o przyczynie pominięcia w badaniach akt personalnych funkcjonariuszy Policji Państwowej,

których kilka tysięcy jest zgromadzonych w Archiwum Akt Nowych. Być może akta te nie są jeszcze udostępniane. Nawet fragmentaryczne zapoznanie się z dokumentami zawartymi w teczkach personalnych policjantów mogło wzbogacić wiedzę doktorantki a przede wszystkim dostarczyć informacji w odniesieniu do polityki kadrowej w skali całego państwa. Ponadto bogate zbiory różnego rodzaju dokumentów znajdują się w Archiwum Państwowym w Katowicach i Krakowie. Szkoda, że w recenzowanej pracy nie zostały uwzględnione, poza nielicznymi wyjątkami przedwojenne gazety, a mianowicie „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” czy „Na posterunku” a także wydawane przed wojną czasopismo naukowe „Przegląd Policyjny”. Spośród opracowań powstałych w okresie międzywojennym nie została wykorzystana źródłowa praca Hausnera zawierająca wiele istotnych danych odnoszących się do całego korpusu policji, w tym elementy polityki kadrowej.

Jeśli chodzi o konstrukcję rozprawy, to jest ona przejrzysta . Ramy chronologiczne , koncepcja układu treści, podziału na rozdziały, nie budzą istotnych zastrzeżeń jednak zwraca uwagę przewaga zagadnień ogólnie organizacyjnych policji, podstaw prawnych i szkoleniowych.. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii i wykazu skrótów. W pracy nie zostały zaprezentowane, w formie aneksów, dokumenty archiwalne związane z najważniejszymi problemami.. Zabrakło również tabel lub zestawień zawierających dodatkowe informacje związane z rozpatrywanymi zagadnieniami. Na przykład ujmujących rozpatrywane kwestie w skali ogólnie krajowej.

Przechodząc do merytorycznej oceny rozprawy, muszę stwierdzić, że wstęp został opracowany dość pobieżnie. Zwraca uwagę postawienie ponad dwudziestu pytań, na które doktorantka zamierzała udzielić odpowiedzi w ramach recenzowanej rozprawy. Nadmiaru pytań nie należy traktować nagannie ale trudno zrozumieć dlaczego doktorantka nie wyjaśniła jak w rozpatrywanym okresie rozumiano politykę kadrową. Wprawdzie wspomniane szczegółowe pytania wskazują na ramy problematyki objętej badaniami ale budzi wątpliwości pominięcie istotnego problemu jakim było na przykład uposażenie funkcjonariuszy w zależności od zajmowanych stanowisk, czy stażu pracy. Innym problemem jest skuteczność wymierzanych kar dyscyplinarnych czy skala fluktuacji kadr. Problem uposażenia funkcjonariuszy policji ma węzłowe znaczenie ponieważ przedstawiciele policji brytyjskiej, którzy przebywali w Polsce w okresie od 1919 do 1920 r zalecali wręcz utrzymanie wysokich poborów aby w ten sposób zapewnić dopływ bardziej wartościowych kandydatów do służby. Ze względu na sytuację ekonomiczną Polski i oszczędną politykę kolejnych rządów ten słuszny postulat nie był realizowany.

Liczący ponad 50 stron rozdział pierwszy pt. „Geneza i rozwój organizacyjny Policji Państwowej” zawiera tylko jeden kilku stronicowy punkt odnoszący się do rekrutacji kandydatów do służb bezpieczeństwa w okresie pierwszej wojny światowej. Szkoda, że autorka nie starała się rozwinąć tego zagadnienia, zwłaszcza, że Archiwum Państwowe w Lublinie znajdują się bogate zbiory dokumentów na ten temat. Wartościowe natomiast są spostrzeżenia doktorantki dotyczące znaczenia różnych formacji bezpieczeństwa funkcjonujących na ziemiach polskich przed utworzeniem policji.. Wielu członków tych formacji, dysponujących pewnym doświadczeniem, zasiliło szeregi tworzonej policji państwowej.

Znacznie lepiej przedstawia się drugi rozdział rozprawy dotyczący formowania i uzupełnienia jednolitego korpusu policji. W tej fazie niepokojącym zjawiskiem było odchodzenie ze służby wielu osób inteligentnych, uczciwych i doświadczonych. Autorka problem ten uwypukliła. Okazuje się, że powodem takich decyzji było zbyt małe uposażenie. Najwięcej miejsca, w tym rozdziale, zajmują podstawy prawne dotyczące kryteriów kwalifikacyjnych, funkcjonowania komisji kwalifikacyjnych oraz zmiany zasad rekrutacji po 1928 r. Istotny dla tematu rozprawy problem jakim był nadzór i kontrola w policji państwowej został przedstawiony głównie na podstawie wyników kontroli przeprowadzanych przez przełożonych szczebla wojewódzkiego i powiatowego. Bardziej reprezentatywne mogły być opinie wyższych oficerów dokonujących lustracji z ramienia Komendy Głównej PP. Liczne protokoły i sprawozdania z różnego rodzaju kontroli i postępowań wyjaśniających znajdują się w AAN. Raporty insp. Jana Płotnickiego oraz kilku innych oficerów inspekcyjnych, ukazują właśnie istotę polityki kadrowej. Pomimo tego, wykorzystując raporty z kontroli przeprowadzanych na szczeblu lokalnym, doktorantka zdołała obiektywnie przedstawić zasadnicze problemy charakterystyczne dla korpusu Policji Państwowej, zwracając słusznie uwagę, że aparat policyjny pomimo znacznego zróżnicowania kadr i ujawnianych niedociągnięć, stał się z czasem jedną z najlepiej funkcjonujących struktur państwowych II Rzeczypospolitej.

Rozdział trzeci i czwarty dotyczą zasadniczych problemów polityki kadrowej. W rozdziale trzecim liczącym 31 stron zostały przedstawione kryteria i procedury kwalifikacyjne dla kandydatów do policji politycznej. Omawiając przyczyny utworzenia a następnie likwidacji Służby Informacyjnej autorka dokonała pewnych uproszczeń. Służba Informacyjna została zlikwidowana ponieważ nastąpiło ograniczenie liczby funkcjonariuszy zajmujących się zbieraniem informacji politycznych, informacje trafiały głównie do organów administracji politycznej a przydzieleni do tej służby funkcjonariusze pozostawali nadal na etatach Policji

Państwowej. Wyczerpująco zostały omówione wymagania wobec funkcjonariuszy policji kryminalnej oraz kandydatów do oddziałów rezerwy PP oraz policji kobiecej. Autorka słusznie uwzględniła także predyspozycje jakie powinni posiadać kandydaci do wyspecjalizowanych służb (policji drogowej, wodnej i kolejowej). Problemy te są istotne przy rozpatrywaniu zagadnień kadrowych i stanowią punkt wyjścia przy dalszych szczegółowych rozważaniach zawartych w czwartym rozdziale.

Rozdział ten pt. "Główne instrumenty polityki kadrowej w korpusie Policji Państwowej" jest najobszerniejszy i ma podstawowe znaczenie dla recenzowanej pracy. Doktorantka przedstawiła kolejno: powody wnoszenia skarg na funkcjonariuszy policji, regulacje prawne i praktykę w przypadku postępowań w sprawach dyscyplinarnych, stosowanie przeniesienia funkcjonariuszy do innych jednostek, zasady wyróżniania policjantów oraz zabezpieczenia rodzin funkcjonariuszy w przypadku ich śmierci lub utraty zdrowia podczas pełnienia obowiązków służbowych. Autorka słusznie wskazała, że regulaminy i instrukcje bardzo często szczegółowo określały procedury w przypadku naruszenia dyscypliny ale w praktyce nie zawsze je stosowano. Brak konsekwencji w przestrzeganiu regulaminów służbowych utrudniał eliminowanie niewłaściwych zachowań. Często dochodziło do niedbałego wykonywania czynności służbowych lub niewłaściwego zachowania się poza służbą. Zdarzały się nawet przypadki publicznego znieważania Marszałka Piłsudskiego przez funkcjonariuszy policji. Z ustaleń zawartych w tym rozdziale wynika, iż jednym z niekorzystnych zjawisk, określanym mianem plagi, było nadużywanie alkoholu podczas służby. Należy zgodzić się z autorką, że jednym z powodów takiej sytuacji był brak konsekwencji w stosowaniu kar dyscyplinarnych. Na wydalenie ze służby zdecydowano się jedynie wobec osób notorycznie nadużywających alkoholu. Podobna sytuacja panowała zresztą w wojsku. Wiele innych wykroczeń popełnianych nagminnie przez funkcjonariuszy, jak samowolne oddalenie się ze służby, lub niestawienia się na służbę, świadczyło o zbyt łagodnym postępowaniu przełożonych. Na niekorzystną opinię o policji wpływały liczne przypadki nadużywania władzy, pobicia osób przesłuchiowanych, wykorzystywania stanowiska służbowego do osiągnięcia prywatnych korzyści. Z ustaleń zawartych w pracy wynika, że w wielu sprawach dotyczących sytuacji konfliktowych z obywatelami, a zwłaszcza przedstawicielami mniejszości narodowych, w stosunku do funkcjonariuszy rzadko wyciągano konsekwencje służbowe. Autorka przedstawiła szczegółowo wiele przykładów drastycznego naruszania dyscypliny umożliwiających ocenę elementów polityki kadrowej. Podała również statystyki odnoszące się do kilku powiatów. Brak jedynie danych obejmujących dynamikę wykroczeń i kar dyscyplinarnych w skali całego kraju. W

interesujący sposób został przedstawiony problem wyróżniania policjantów. Przełożeni, wnikliwie badali każdy przypadek, dostrzegając potrzebę nagradzania jedynie w przypadkach wyjątkowego poświęcenia lub zaangażowania. Przedstawione przypadki wyróżniania pozostają jednak w wyraźnej dysproporcji w stosunku do ujawnionej liczby wykroczeń. Autorka zwróciła uwagę na dobrze funkcjonujący system opieki nad rodzinami funkcjonariuszy, którzy utracili zdrowie lub życie podczas wykonywania obowiązków służbowych.

Rozdział piąty, w którym został przedstawiony etos polskiego policjanta stanowi uzupełnienie zagadnień związanych z omówionymi wcześniej instrumentami polityki kadrowej. Autorka zwróciła uwagę na przykładanie dużej wagi przez czynniki decyzyjne do przestrzegania przez wszystkich funkcjonariuszy ustalonych zasad postępowania z obywatelami, wzorowego zachowania, nienagannego zachowania się poza służbą. Wskazała wiele szczegółowych regulacji, jak na przykład wymagania wobec żony funkcjonariusza, która nie mogła być właścicielką zakładu handlowego. Słusznie wskazała, że od tych i innych podobnych zaleceń w praktyce były odstępstwa. Natomiast zbyt powierzchownie został przedstawiony problem apolityczności policji. W rzeczywistości, pomimo deklaracji zawartych w licznych rozkazach i instrukcjach funkcjonariusze wykonując czynności służbowe nie byli w stanie zachować zalecanej obiektywności, czy nie sympatyzowania z żadnymi ugrupowaniami politycznymi. Niewątpliwie przed przewrotem majowym wśród kierownictwa policji a zwłaszcza policji politycznej nie brak było sympatyków obozu prawicowego. Najwybitniejszym przedstawicielem był inspektor Marian Swolkień. Zmiany organizacyjne i kadrowe po przewrocie majowym wyraźnie wskazywały na coraz silniejsze podporządkowanie policji czynnikom rządowym i realizowanie wytycznych polityki wewnętrznej. Po przewrocie majowym policja inwigilowała nawet legalne partie i ugrupowania polityczne pod pretekstem ujawniania wpływów organizacji wywrotowych i antypaństwowych.

W zakończeniu rozprawy, doktorantka dokonała próby podsumowania swoich badań. Należy podkreślić, że również każdy z omawianych rozdziałów kończą najważniejsze a w dodatku trafne wnioski i spostrzeżenia.

Uwagi ogólne.

Zasługą autorki recenzowanej pracy jest podjęcie ważnego i skomplikowanego problemu, dotychczas słabo zbadanego, jakim była polityka kadrowa w Policji Państwowej. Pomimo sygnalizowanych uchybień doktorantka przedstawiła w sposób obiektywny i kompetentny

najważniejsze problemy, powołując się na liczne regulacje prawne, przepisy służbowe i konkretne przykłady decyzji kadrowych wobec funkcjonariuszy policji zajmujących różne stanowiska i pełniących służbę zarówno w policji ogólnej, śledczej jak i zatrudnionych na etatach cywilnych. Praca byłaby jeszcze bardziej wartościowa, gdyby znalazło się w niej więcej przykładów karier funkcjonariuszy policji różnego szczebla oraz ogólnych danych charakteryzujących kadry policyjne w skali kraju. Niewątpliwie warto byłoby sprawdzić ówczesne opinie o tym, że Policji Państwowa nie odbiegała pod względem organizacyjnym, a przede wszystkim kadrowym od ówczesnych policji w Europie.

Uwagi szczegółowe

Uwag szczegółowych mam niewiele, ponieważ praca została przygotowana starannie pod względem edytorskim. Wskazane niżej potknięcia stylistyczne mają drugorzędne znaczenie.

Oto niektóre przykłady:

s.21 „podlegałaby miała”

s.47 „Organizacja cywilnych służb bezpieczeństwa”. Nazwanie tak personelu w postaci gońców, woźnych, czy szoferów jest nietrafne ponieważ nie mieli oni uprawnień policyjno-wykonawczych i nie mogli być zaliczani do szeroko rozumianej „służby bezpieczeństwa”

s.97 „ w razie potrzeb wydziały były rozbijane na brygady specjalistyczne”

s.120 nie zachowana chronologia – rozkaz K.Zamorskiego jako pierwszy

s. 159 „w tym okręgu..... w tymże okręgu”

s.161 „ że dalsze pełnienie służby może być szkodliwe dla służby”

s.241 „ Rozkazodawcy wydając powyższe rozkazy...”

s.243 „ Po roku 1926 instytucje państwowe ,w tym policja zostały wmieszane w walki polityczne..

s.244 „ nowe zadanie polegające na uświadamianiu społeczeństwa pod względem nastrojów politycznych”

Wniosek końcowy

Wskazane w recenzji zastrzeżenia i potknięcia nie podważają wysiłku i wartości dokonanych przez Doktorantkę ustaleń. Swoją rozprawą mgr Małgorzata Kaszyńska wypełnia kolejną lukę w naszej wiedzy w odniesieniu do dziejów Drugiej Rzeczypospolitej. Stwierdzam jednocześnie, że rozprawa pt. „ Polityka kadrowa w Policji Państwowej Drugiej Rzeczypospolitej” odpowiada podstawowym warunkom, jakie rozprawom doktorskim stawia art13 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie

sztuki z dnia 14 marca 2003 r. Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie magister Małgorzaty Kaszyńskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof.dr hab. Andrzej Peplowski